

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	13
ΠΡΟΛΟΓΟΣ [Μαρία Γκασούκα]	15
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

25

1.1 Εισαγωγή	27
1.2 Οι υπερσυνδέσεις στο διαδίκτυο	33
1.3 Μηχανές αναζήτησης και ευκαιρίες πρόσβασης σε περιεχόμενο	36
1.4 Ανωνυμία και δέσμευση στο διαδίκτυο	39
1.5 Αξιολόγηση της πληροφορίας στο διαδίκτυο	40
1.6 Νέα Δεδομένα των Λαογραφικών Σπουδών: Ο λαϊκός πολιτισμός στο περιβάλλον του διαδικτύου	41
1.6.1 Ποιος είναι ο λαός στον κυβερνοχώρο;	41
1.6.2 Ο λαϊκός πολιτισμός στο περιβάλλον του διαδικτύου	43
1.6.3 Διαδίκτυο και παραγωγή νέου τύπου λαογραφικού υλικού	46
1.6.4 Λαγραφία, έρευνα και διαδίκτυο	48

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

55

2.1 Εισαγωγή	57
2.2 Η σχέση της Λαογραφίας με την επίσημη εκπαίδευση στην Ελλάδα (1857-1966)	60
2.3 Η σχέση του λαϊκού πολιτισμού και της διδακτέας ύλης	62
2.4 Η διδακτική του λαϊκού πολιτισμού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση	65
2.5 Η παρουσία του λαϊκού πολιτισμού στα Προγράμματα Σπουδών της Γλώσσας	68

2.6	Ο λαϊκός πολιτισμός στα βιβλία του δημοτικού σχολείου	69
2.7	Ο λαϊκός πολιτισμός στα ψηφιακά εμπλουτισμένα βιβλία της Λογοτεχνίας (Ανθολόγια) του Ψηφιακού Σχολείου.....	77
2.8	Συστηματικές διδακτικές παρεμβάσεις του λαϊκού πολιτισμού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, μεθοδολογίες, προγράμματα σπουδών και ψηφιακά πλαίσια για ανάπτυξη διδακτικών παρεμβάσεων	82
2.8.1	Το πρόγραμμα «Μια φορά και έναν καιρό ... αλλά μπορεί να γίνει και σήμερα – Η εκπαίδευση ως χώρος διαμόρφωσης παραμυθάδων».....	83
2.8.2	Το πρόγραμμα «Μελίνα»	84
2.8.3	Το πρόγραμμα διδασκαλίας του λαϊκού πολιτισμού στην Ευέλικτη Ζώνη από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο	86
2.8.4	Η μέθοδος του ερευνητικού προγράμματος (project) και ο λαϊκός πολιτισμός.....	90
2.8.5	Το μοντέλο ανάπτυξης διδακτικών σεναρίων σύμφωνα με την επιμόρφωση Β' Επιπέδου (Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών στη Χρήση και Αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στην Εκπαιδευτική Διδακτική Διαδικασία)	91
2.8.6	Το πρόγραμμα «Λαϊκός πολιτισμός: Ήθη και έθιμα της Κρεμαστής Ρόδου»	97
2.8.7	Το «Νέο Πρόγραμμα Σπουδών», ενότητα «Πολιτισμός – Τέχνη», πεδίο «Πολιτισμός – Δραστηριότητες Τέχνης για την υποχρεωτική εκπαίδευση»	98
2.8.8	Η λαογραφική βάση δεδομένων του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αιγαίου	100
2.8.9	Διδακτικές προσεγγίσεις του λαϊκού πολιτισμού στην πρωτοσχολική εκπαίδευση (απόπειρες δημιουργίας εκπαιδευτικού υλικού)	101
2.8.10	Η μέθοδος μάθησης μέσω σχεδιασμού (Learning by Design) στην Παιδαγωγική Λαογραφία	103
2.8.11	«Αίσωπος», το Ολοκληρωμένο εργαλείο Ανάπτυξης, Σχεδίασης, Συγγραφής, Αξιολόγησης και Παρουσίασης Ψηφιακών Διαδραστικών Διδακτικών Σεναρίων	106
2.8.12	Το μοντέλο ανάπτυξης εκπαιδευτικών σεναρίων μέσω της διαδικτυακής εφαρμογής «ΜΗΤΙΔΑ, Υπηρεσία παραγωγής, Ανασύνθεσης και Διαμοιρασμού Εκπαιδευτικών Σεναρίων»	110
2.8.13	Πρωτέας: εκπαιδευτικά σενάρια για γλωσσικά μαθήματα	111
2.9	Τοπική ιστορία και λαϊκός πολιτισμός: Μια πιθανή σύζευξη στη διδακτική προσέγγιση	113

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΘΕΩΡΙΕΣ ΜΑΘΗΣΗΣ & Τ.Π.Ε.: ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝΤΑΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΣΕΝΑΡΙΑ ΓΙΑ ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΕΝΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΕΣ 117**

3.1	Τ.Π.Ε. και διαδικασίες μάθησης	119
3.2	Θεωρίες μάθησης και Τ.Π.Ε.	120
3.3	Έρευνες για τις επιδράσεις των πολυμέσων στην εκπαίδευση	126
3.4	Έρευνες για τον τρόπο με τον οποίο διευθετούνται και παρουσιάζονται οι λεκτικές και οπτικές πληροφορίες (πολυμεσική μάθηση)	130
3.5	Πολυμεσική μάθηση	132
3.6	Θεωρίες πολυμεσικής μάθησης	133
3.6.1	Γνωστική θεωρία πολυμεσικής μάθησης	134
3.6.2	Θεωρία γνωστικής υπερφόρτωσης (Cognitive Load Theory)	135
3.6.3	Μοντέλο μάθησης μέσω των πολυμέσων	137
3.7	Εμπλουτισμένες διδακτικές παρεμβάσεις	139
3.8	Ψηφιακά εμπλουτισμένη διδασκαλία: Σχεδιάζοντας μια διδακτική πρόταση	140
3.9	Αναλογικά εμπλουτισμένη διδασκαλία: Σχεδιάζοντας μια διδακτική πρόταση	142
3.10	Σύγκριση των δύο διαφορετικών διδακτικών προσεγγίσεων	143

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΨΗΦΙΑΚΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝΤΑΣ
ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΕΝΑ ΨΗΦΙΑΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΛΑΪΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ 145**

4.1	Ψηφιακή ανάγνωση, λαϊκός πολιτισμός και εκπαίδευση	147
4.2	Ταξινόμια ψηφιακών βιβλίων	150
4.3	Τι είναι τα μαθησιακά αντικείμενα (Learning Object);	152
4.4	Ταξινόμια των μαθησιακών αντικειμένων	156
4.5	Προδιαγραφές σχεδιασμού μαθησιακών αντικειμένων	158
4.6	Παιδαγωγικός σχεδιασμός μαθησιακών αντικειμένων	161
4.7	Μαθησιακά αντικείμενα στο πεδίο του λαϊκού πολιτισμού	162
4.8	Εργαλεία Web 2.0 για τον σχεδιασμό ψηφιακών μαθησιακών αντικειμένων για τον λαϊκό πολιτισμό	164
4.8.1	Σχεδιασμός μαθησιακών πόρων με εργαλεία web 2.0 για τον λαϊκό πολιτισμό (παραδείγματα)	166
4.9	Εμπλουτισμένα ψηφιακά βιβλία (enriched e-books)	175
4.10	Σχεδιάζοντας εμπλουτισμένα ψηφιακά βιβλία για τον λαϊκό πολιτισμό	180
4.11	Η αξιοποίηση των εμπλουτισμένων ψηφιακών βιβλίων στη διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού	190

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η ΕΡΕΥΝΑ	193
5.1 Η ιδέα της έρευνας	195
5.2 Σκοπός και στόχοι της έρευνας	196
5.3 Ομάδα-στόχος της έρευνας	197
5.4 Ερευνητικά ερωτήματα	197
5.5 Σύνδεση των ερευνητικών ερωτημάτων με τα εργαλεία συλλογής	199
5.6 Διάρθρωση έρευνας - μεθοδολογία	208
5.7 Εργαλεία	210
5.7.1 Τα εργαλεία της έρευνας	210
5.7.2 Τα εκπαιδευτικά σενάρια και το έντυπο εκπαιδευτικό υλικό	212
5.7.3 Η επιλογή των ψηφιακών εργαλείων	212
5.8 Στάθμιση	218
5.9 Επιλογή σχολικών μονάδων	219
5.10 Διαδικασίες άδειας εισόδου, επικοινωνίας και η αποσκόληση των μαθητών/τριων και εκπαιδευτικών	219
5.11 Οι κίνδυνοι της έρευνας	222
5.12 Τρόποι διασφάλισης της ανωνυμίας και της προστασίας των υποκειμένων (δεοντολογία της έρευνας)	223
5.13 Ο ρόλος του ερευνητή	224
5.14 Υλοποίηση της έρευνας	224
5.14.1 Σχεδιάζοντας διδακτικές παρεμβάσεις με θέμα τον λαϊκό πολιτισμό και συνδέοντάς τις με τις Τ.Π.Ε.	224
5.14.2 Προδιαγραφές σχεδιασμού εκπαιδευτικού σεναρίου για την υποστήριξη εμπλουτισμένων αναλογικών και ψηφιακών διδασκαλιών για τον λαϊκό πολιτισμό	225
5.14.3 Το εκπαιδευτικό σενάριο με τη χρήση Τ.Π.Ε. (για χρήση της ψηφιακής εμπλουτισμένης διδασκαλίας)	228
5.14.4 Το εκπαιδευτικό σενάριο χωρίς χρήση Τ.Π.Ε. (αναλογική εμπλουτισμένη διδασκαλία)	239
Ως προς τη μαθησιακή διαδικασία:	239
5.14.5 Προετοιμάζοντας τις διδακτικές παρεμβάσεις για την εφαρμογή του εκπαιδευτικού σεναρίου	244
5.14.6 Δημιουργώντας το εκπαιδευτικό υλικό των διδακτικών παρεμβάσεων για την εφαρμογή του εκπαιδευτικού σεναρίου	245

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ
ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ..... 257**

6.1	Εισαγωγή	259
6.2	Α. Αξιολόγηση προ-ελέγχου – μετα-ελέγχου (pre- post-post)	260
6.3	Β. Φύλλα αξιολόγησης παρεμβάσεων	271
6.4	Γ. Αποτελέσματα συνολικού φύλλου αξιολόγησης διδακτικών παρεμβάσεων	281
6.5	Φύλο εκπαιδευτικού	293
6.6	Φύλο μαθητή/τριας	294
6.7	Η περίπτωση του σεναρίου χωρίς τη συμβολή των Τ.Π.Ε. (Ο.Ε.)	296
6.8	Έλεγχος μεταβλητών ανά χαρακτηριστικό του δείγματος	302
6.9	Φύλο της/του εκπαιδευτικού	305
6.10	Φύλο μαθητή/τριας	306
6.11	Σύγκριση των αξιολογήσεων μεταξύ των διδακτικών μεθόδων	308

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΤΗ ΧΡΗΣΗ
ΠΟΙΟΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ 311**

7.1	Εισαγωγή	313
7.2	Η δομή του ημερολογίου και των άλλων εργαλείων συλλογής	313
7.3	Ερμηνευτική ανάλυση ως προς τους άξονες της μαθησιακής διαδικασίας, της χρήσης των Τ.Π.Ε. και της ομαδοσυνεργατικότητας (εκπαιδευτικό σενάριο)	314
7.4	Φύλλα δραστηριότητας	317
7.5	Τα τελικά παραδοτέα τεχνήματα	319
7.6	Η ερμηνευτική ανάλυση των συνεντεύξεων διευθυντών/ντριών, εκπαιδευτικών και μαθητών/τριών	321

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	347
Συμπερασματικά	347
Προτάσεις	361

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	365
Ελληνόγλωσση	365
Ξενόγλωσση	378

Έως πρόσφατα, η με οποιονδήποτε τρόπο διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού στην εκπαίδευση και, κυρίως, η παραγωγή του απαραίτητου σχετικού εκπαιδευτικού υλικού δεν έλαβε υπόψη τις εξελίξεις που σημειώθηκαν στον χώρο της Πληροφορικής και των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών. Επιπρόσθετα, η περιορισμένη δημιουργία εμπλουτισμένων μαθησιακών περιβαλλόντων (αναλογικών και ψηφιακών), όπως άλλωστε και η καθυστέρηση που σημειώθηκε στη διαμόρφωση σχετικών διδακτικών σεναρίων, οδήγησαν σε έναν βαθμό τη διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού στο περιθώριο της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Έτσι, παρά τον πλούσιο σε παραστάσεις, εικονικά και λεκτικά τεκμήρια κ.λπ. λαϊκό μας πολιτισμό, δεν υπήρξε δυνατή η ανάπτυξη των τόσο απαραίτητων σήμερα μαθησιακών εμπειριών με την αξιοποίηση του διαδικτύου. Κατά συνέπεια, το παρόν βιβλίο, που βασίστηκε στην έκδοση της σημαντικής και καινοτόμας διδακτορικής διατριβής του Αλέξανδρου Καπανιάρη, η οποία εκπονήθηκε στο Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου Αιγαίου υπό την επιστημονική μου επίβλεψη, δημιουργεί νέα δεδομένα στη σχέση της επιστήμης της Λαογραφίας, της εκπαίδευσης και των Τ.Π.Ε. Παράλληλα, δρομολογεί, μαζί με την επίσης εξαιρετική ανάλογη διδακτορική διατριβή της Ξανθίππης Φουλίδη, όλες εκείνες τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη και στην Ελλάδα της Ψηφιακής Λαογραφίας (e-folklore ή digital folklore). Η Ψηφιακή Λαογραφία, ως γνωστόν, έχει ως βασικό της χώρο το περιβάλλον του διαδικτύου, των εικονικών κόσμων και των τρόπων ζωής που αναπτύσσονται σε αυτούς, των ψηφιακών εργαλείων και των πολλαπλών ψηφιακών μαθησιακών εμπειριών. Η καινοτομία της εργασίας αυτής, και κατά συνέπεια η χρησιμότητα αυτής της έκδοσης, έγκειται, μεταξύ

των άλλων, και στο γεγονός ότι αναδεικνύει τη σχέση της Ψηφιακής Λαογραφίας με την εκπαίδευση και κατ' επέκταση με τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό. Επιτυγχάνει μάλιστα με επιτυχία την κατανόηση του πώς οι εφαρμογές πληροφορικής, τα εργαλεία και οι διαδικτυακές εφαρμογές του διαδικτύου (Web 2.0), σε συνδυασμό με πολλαπλά μέσα και τις εμπλουτισμένες διδακτικές παρεμβάσεις, επιτρέπουν την αξιοποίηση και τη διάδοση των τεκμηρίων του λαϊκού πολιτισμού μας και όχι μόνο. Το πόνημα του Α. Καπανιάρη μας επιτρέπει ταυτόχρονα να παρακολουθήσουμε την εξέλιξη αυτού του νέου ιδιότυπου λαϊκού πολιτισμού του διαδικτύου, του λαϊκού πολιτισμού του μόντεμ, να προσεγγίσουμε τον «λαό» του και τις λαϊκές ομάδες (folk groups) που τον αποτελούν, έναν «λαό» πανταχού παρόντα: στις ηλεκτρονικές κοινότητες, στις συνενυρέσεις των κοινωνικών δικτύων, στις εικονικές ομάδες που εμφανίζονται στα περιβάλλοντα τρισδιάστατης απεικόνισης, καθώς και στις ψηφιακές παρέες των περιβαλλόντων επαυξημένης πραγματικότητας. Το βέβαιο είναι πως παντού ο διαδικτυακός λαϊκός πολιτισμός, οι λαϊκοί πολιτισμοί κάθε είδους, αναγεννιούνται, τροποποιούνται, αναπαράγονται, προσφέροντας έτσι νέα επικοινωνιακή δυναμική. Κι αν υποθέσουμε πως «ψυχή» του βιβλίου αποτελούν οι αναφορές στη σχέση του διαδικτύου με τον λαϊκό πολιτισμό, στη νέου πλέον τύπου διδακτική του λαϊκού πολιτισμού, στις θεωρίες ηλεκτρονικής μάθησης και στα μαθησιακά αντικείμενα, το κυρίως σώμα του είναι η ενδιαφέρουσα έρευνα που υλοποιήθηκε με τη χρήση ομάδων μαθητριών και μαθητών ελέγχου και παρέμβασης, επιτυγχάνοντας με τον τρόπο αυτό τον έλεγχο του κατά πόσον οι ψηφιακές εμπλουτισμένες διδακτικές παρεμβάσεις μπορούν να είναι πιο αποτελεσματικές από τις αναλογικές εμπλουτισμένες διδακτικές παρεμβάσεις. Στην παραπάνω προσέγγιση συνέβαλε και η εκ μέρους του ισομερής ανάπτυξη εμπλουτισμένων μαθησιακών περιβαλλόντων τόσο ψηφιακά όσο και αναλογικά, με τη μορφή εκπαιδευτικού σεναρίου. Η συγκεκριμένη ανάπτυξη επέτρεψε την ερευνητική σύγκριση δύο μαθησιακών περιβαλλόντων με αντικείμενο τον λαϊκό πολιτισμό, εκ των οποίων το ένα εμπεριείχε την τεχνολογία, ενώ το άλλο μόνον αναλογικά μέσα, γεγονός που έκανε, για πρώτη φορά από όσο γνωρίζω, πραγματικότητα τη σύνδεση του λαϊκού πολιτισμού με την εκπαίδευση και τις Τ.Π.Ε. Ο σχεδιασμός δε των διδακτικών παρεμβάσεων, που βασίστηκε στη θεωρία μάθησης του εποικοδομητισμού, με στόχο την υψηλή προστιθέμενη μαθησιακή αξία, επιβεβαιώνει τις σημαντικές διαθεματικές δυνατότητες που προσφέρονται σήμερα στη λαογραφική επιστήμη.

Κατά την άποψή μου, το βιβλίο του Α. Καπανιάρη αναφορικά με τη χρήση της τεχνολογίας, αλλά και άλλων αναλογικών μέσων και εργαλείων στη διδασκτική του λαϊκού πολιτισμού, καλύπτει το υπαρκτό σχετικό κενό της Λαογραφίας, ενώ ενισχύει την περιορισμένη ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία του συγκεκριμένου πεδίου. Το ενδιαφέρον είναι πως εισάγει νέους επιστημονικούς όρους, όπως «εμπλουτισμένη ψηφιακή διδασκαλία», «αναλογική εμπλουτισμένη διδασκαλία» και «εμπλουτισμένα βιβλία». Οι δύο πρώτοι όροι μάλιστα διατυπώνονται για πρώτη φορά βιβλιογραφικά. Δανειζόμενη τους ορισμούς του συγγραφέα, επισημαίνω ότι ως εμπλουτισμένη ψηφιακή διδασκαλία εννοούμε τη διδασκαλία κατά την οποία οι μαθήτριες και οι μαθητές, αξιοποιώντας Τ.Π.Ε. και ειδικότερα περιβάλλοντα συγγραφής για την παραγωγή τεχνημάτων με εμπλουτισμένους διαδραστικούς μαθησιακούς πόρους, καταφέρνουν, σε αυθεντικό πλαίσιο μάθησης που οι ίδιες/ιοι δημιουργούν, να γίνουν παραγωγοί εκπαιδευτικού υλικού. Αντίστοιχα, ως εμπλουτισμένη αναλογική διδασκαλία εννοούμε τη διδασκαλία κατά την οποία οι μαθητές και οι μαθήτριες, χρησιμοποιώντας μη ψηφιακά, αλλά αναλογικά μέσα (κολάζ, κόμικ, ζωγραφική, σχέδιο, διαγράμματα κ.ά.), μπορούν να δημιουργήσουν τεχνήματα με αναλογικούς παραδοτέους μαθησιακούς πόρους (φωτογραφία, συνέντευξη, δημιουργική γραφή, παραμύθι, αρχαικό υλικό), σε άλλο, εξίσου ωστόσο αυθεντικό, πλαίσιο μάθησης, όπου οι ίδιοι/ες δημιουργούν και γίνονται με τη σειρά τους παραγωγοί εκπαιδευτικού υλικού. Ο τρίτος όρος, το εμπλουτισμένο ψηφιακό βιβλίο (enriched e-book), το οποίο είναι και το τελικό παραδοτέο των μαθητών/τριών που συμμετείχαν στην εμπλουτισμένη διδασκτική παρέμβαση, αφορά ψηφιακή έκδοση βιβλίου σε μορφή ιστοσελίδας (html) ή σε μορφή epub ή σε οποιοδήποτε άλλο πρότυπο, ψηφιακά εμπλουτισμένου με απλά μαθησιακά αντικείμενα (Learning Asset) ή με σύνθετα μαθησιακά αντικείμενα (Learning Resource) ή με συνδυασμό των δύο παραπάνω, με ειδική σήμανση, δυνατότητα πληροφόρησης (mouseover) σε κάθε εικονίδιο, καθώς και πρόσθετους διαδικτυακούς συνδέσμους (hot words). Ο Αλέξανδρος Καπανιάρης με τη συγκεκριμένη εργασία του συμβάλει σημαντικά στην ανάπτυξη της Ψηφιακής Λαογραφίας, του νέου αυτού πεδίου των Λαογραφικών Σπουδών, μάλιστα με έμφαση στην εκπαίδευση που τόσο μας ενδιαφέρει. Στο πλαίσιο της και σε ότι αφορά στον λαϊκό πολιτισμό, παρουσιάζεται η ταξινόμια των ψηφιακών βιβλίων και των μαθησιακών αντικειμένων, αναλύονται οι προδιαγραφές σχεδιασμού των τελευταίων, αναδεικνύονται εργαλεία Web 2.0 για τον σχεδιασμό τους, περιγράφεται η διαδικα-

σία δημιουργίας εμπλουτισμένων ψηφιακών βιβλίων (enriched e-books) με σχετικά λογισμικά, ενώ προσφέρονται συγκεκριμένα παραδείγματα εμπλουτισμένων ψηφιακών βιβλίων. Ταυτόχρονα, ο συγγραφέας επεκτείνει με επιτυχία τον θεωρητικό προβληματισμό γύρω από ζητήματα όπως το ποιος είναι ο «λαός» της Ψηφιακής Λαογραφίας, τι σημαίνει λαϊκός πολιτισμός στον κυβερνοχώρο, ποια νέα δεδομένα προκύπτουν από τη σχετική έρευνα, τι σημαίνει νέου τύπου λαογραφικό υλικό στο διαδίκτυο κ.λπ. Παράλληλα, όπως προανέφερα, στο συγκεκριμένο βιβλίο παρουσιάζεται η πρωτοποριακή του έρευνα και ειδικά η διαδικασία σχεδίασης και υλοποίησης, με εντυπωσιακή συμμετοχή γυναικών και ανδρών εκπαιδευτικών και μαθητριών και μαθητών σχολείων της Μαγνησίας, διδακτικών παρεμβάσεων στη σχολική τάξη με αντικείμενο τον λαϊκό πολιτισμό, με την αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. και όχι μόνο. Θέμα τους η ναυτική παράδοση της Μαγνησίας, που τόσο καλά γνωρίζει ο Αλέξανδρος, όπως προκύπτει από προγενέστερες σχετικές δημοσιευμένες μελέτες του.

Ολοκληρώνοντας, θα ήθελα να τονίσω ξανά τη σημασία του εγχειρήματος του Α. Καπανιάρη, όχι μόνο γιατί αναδεικνύει με τον πιο έγκυρο και επιστημονικό τρόπο τους δρόμους που ανοίγονται πλέον για τις σύγχρονες Λαογραφικές Σπουδές, όπως και τη σημασία που έχει στις μέτρες μας η αξιοποίηση του λαϊκού πολιτισμού (ή των πολιτισμών) από την εκπαίδευση, αλλά και γιατί εμπλουτίζει ευρύτερα τον υπαρκτό, αν και εν πολλοίς άγνωστο ακόμα στη χώρα μας, διεθνή διάλογο για τη σύνδεση της λαογραφικής επιστήμης και της εκπαίδευσης διά της αξιοποίησης πολυμεσικών και διαδικτυακών τεχνολογιών κατά τη δημιουργία μαθησιακών πλαισίων.

Ρόδος 28/6/2017

Μαρία Γκασούκα

Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αιγαίου

Η ιδέα για τη δημιουργία αυτής της έκδοσης προέκυψε μετά την εκπόνηση και την υποστήριξη της διδακτορικής μου διατριβής με θέμα «Λαϊκός Πολιτισμός και Εκπαίδευση: Ο ρόλος της Πληροφορικής και των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών στην παραγωγή ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού» στο Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Ειδικότερα το περιεχόμενο της έκδοσης, που στηρίχθηκε στη διδακτορική διατριβή, διερευνά ένα καινούργιο ερευνητικό πεδίο της Λαογραφίας, αυτό της Ψηφιακής Λαογραφίας (e-folklore ή digital folklore) στην Ελλάδα σε σχέση με την εκπαίδευση και με την παραγωγή ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού. Τα νέα τεχνολογικά μέσα του διαδικτύου και οι εμπλουτισμένες ψηφιακές διδασκαλίες αποτελούν βασικά στοιχεία αυτής της νέας προσέγγισης που ερευνήθηκε σε σχολεία της Μαγνησίας.

Αναλυτικότερα, στην παρούσα έκδοση με θέμα τον λαϊκό πολιτισμό και την εκπαίδευση, εστιάζουμε στον ρόλο της Πληροφορικής και των Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) κατά την παραγωγή ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού. Ουσιαστικά, το ερευνητικό μέρος της έκδοσης έρχεται να συνεισφέρει στον επιστημονικό διάλογο για το κατά πόσο η τεχνολογία μπορεί να αναβαθμίσει τη σχέση του λαϊκού πολιτισμού με την εκπαίδευση μέσω διαδραστικών-πολυμεσικών και διαδικτυακών τεχνολογιών.

Παράλληλα εξετάζεται η συμβολή στη διαμόρφωση της διδακτικής του λαϊκού πολιτισμού μέσω των εμπλουτισμένων διδακτικών παρεμβάσεων, με αναλογικά και με ψηφιακά μέσα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, εκπαιδευτική βαθμίδα στην οποία υπάρχουν σχετικές διδακτικές ενότητες στο αναλυτικό πρόγραμμα. Ειδικότερα, η παραγωγή ψηφιακού υλικού, με περιεχόμενο που βασίζεται στον προνομιακό χώρο του λαϊκού πολιτισμού, τον τόσο πλούσιο σε παραστάσεις, εικονικά και λεκτικά τεκμήρια κ.λπ., μπορεί να αποτελέσει μια

ακόμα πρόκληση για την παραγωγή ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού. Ειδικά αν ενταχθεί σε έναν συνολικά οργανωμένο παιδαγωγικό-διδακτικό σχεδιασμό που λαμβάνει υπόψη του ότι ο ρόλος της Πληροφορικής και των Τ.Π.Ε. εστιάζεται στην παραγωγή ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού, μέσω της διερεύνησης της αξίας των μαθησιακών αντικειμένων, ως στοιχειώδους ψηφιακής εκπαιδευτικής μονάδας, με την οποία μπορούν να χτιστούν εμπλουτισμένες εφαρμογές (εμπλουτισμένα ψηφιακά βιβλία) και διδακτικές παρεμβάσεις (διδακτικό σενάριο).

Έτσι, στο ανωτέρω πλαίσιο, προτείνονται η σχεδίαση εκπαιδευτικού υλικού από τους/τις εκπαιδευτικούς για εκπαιδευτικά προγράμματα και εκθέσεις, καθώς και η δημιουργία εκπαιδευτικών πακέτων, όπου το διδακτικό σενάριο, ο οδηγός διδακτικών επισκέψεων, ο οδηγός εκπαιδευτικού, το συμπληρωματικό ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό (σύνθετα και απλά μαθησιακά αντικείμενα) μπορούν να αποτελέσουν παράγοντα στήριξης της διδασκαλίας του λαϊκού πολιτισμού.

Τέλος, το ερευνητικό μέρος επιχειρεί να ενισχύσει τόσο πτυχές της διδακτικής του λαϊκού πολιτισμού όσο και σε σχέση με τη χρήση της Πληροφορικής και των νέων Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών, δηλαδή αν τα πολλαπλά μέσα (αναλογικά και ψηφιακά) μπορούν με τον κατάλληλο διδακτικό σχεδιασμό να δημιουργήσουν εμπλουτισμένα διδακτικά περιβάλλοντα μέσα στα οποία οι μαθητρίες/ές θα μπορέσουν να αναζητήσουν το πλαίσιο για μαθησιακές εμπειρίες, συνδυάζοντας αυθεντικές καταστάσεις, βιώματα και ομαδική μάθηση.

Στόχο της εργασίας αποτελούν η ερμηνεία και η κατανόηση του κατά πόσο η χρήση των εργαλείων Πληροφορικής και Τ.Π.Ε. (εμπλουτισμένες ψηφιακές διδακτικές καταστάσεις) μπορούν να αυξήσουν την αποδοτικότητα μιας διδακτικής παρέμβασης σε θέματα λαϊκού πολιτισμού, σε σχέση με μια διδακτική παρέμβαση που δεν χρησιμοποιεί εργαλεία Τ.Π.Ε., αλλά άλλες, εξίσου εμπλουτισμένες αναλογικές διαδικασίες και μέσα.

Για την επίτευξη του παραπάνω στόχου δημιουργήθηκε ένα θεωρητικό πλαίσιο που αποτέλεσε τη βάση για τον σχεδιασμό διδακτικών παρεμβάσεων, οι οποίες υλοποιήθηκαν μέσω ενός διδακτικού πειράματος με ομάδα παρέμβασης και ομάδα ελέγχου. Στη συνέχεια σχεδιάστηκε η έρευνα με τη χρήση ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων ανάλυσης. Τα αποτελέσματα ερμηνεύτηκαν με τη σύγκριση των ποσοτικών και ποιοτικών στοιχείων, με στόχο να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα και προτάσεις.

Η έρευνα ξεκίνησε με τη μελέτη καλών πρακτικών διδασκαλίας του λαϊκού πολιτισμού και της τοπικής ιστορίας, σε προγράμματα που εκπονήθηκαν κατά καιρούς από επίσημους φορείς της ελληνικής πολιτείας. Παράλληλα, αναζητήθηκαν το τεχνολογικό θεωρητικό υπόβαθρο και οι αντίστοιχες θεωρίες μάθησης που συνδέουν με εποικοδομητικό τρόπο τις νέες τεχνολογίες με τον λαϊκό πολιτισμό.

Ο σχεδιασμός των διδακτικών παρεμβάσεων βασίζεται στη θεωρία μάθησης του εποικοδομητισμού, με στόχο την υψηλή προστιθέμενη μαθησιακή αξία. Επίσης, έγινε προσπάθεια η πρόταση να είναι συμβατή με τα νέα Προγράμματα Σπουδών της Ζώνης Ελεύθερων Δραστηριοτήτων (ελεύθερα projects) και της Ευέλικτης Ζώνης για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Τέλος, ο σχεδιασμός της έρευνας στηρίχθηκε στο σύστημα προ-ελέγχου/μετα-ελέγχου με τον σχηματισμό ομάδας παρέμβασης και ομάδας ελέγχου.

Η παρούσα έκδοση περιλαμβάνει οκτώ κεφάλαια και έχει ως εξής:

Στο πρώτο κεφάλαιο διερευνάται η σχέση του λαϊκού πολιτισμού με το διαδίκτυο, καθώς το διαδίκτυο αποτελεί τη βάση των νέων διαδικτυακών εφαρμογών, της πληροφορίας και των ψηφιακών μαθησιακών αντικειμένων που μπορούν να υποστηρίξουν συμπληρωματικά τη διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού, ανοίγοντας νέους δρόμους για εμπλουτισμένες διδακτικές καταστάσεις.

Στο δεύτερο κεφάλαιο πραγματοποιείται η βιβλιογραφική επισκόπηση του πεδίου που αφορά θέματα της διδακτικής του λαϊκού πολιτισμού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς και συστηματικές προσπάθειες και μοντέλα διδασκαλίας του λαϊκού πολιτισμού. Επίσης, δίνεται έμφαση σε ζητήματα διδακτικής μεθοδολογίας, ερευνητικών εργασιών (project), σε προσπάθειες εκπαιδευτικών προγραμμάτων καθώς και σε ζητήματα προγραμμάτων σπουδών για τον λαϊκό πολιτισμό. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε: (α) στην παρουσίαση των οργανωμένων και με μεγάλη χρονική διάρκεια διδακτικών παρεμβάσεων που έχουν πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα για τη διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση· (β) στις μεθοδολογίες, τα προγράμματα σπουδών και επιμόρφωσης για την ανάπτυξη διδακτικών παρεμβάσεων που μπορούν να σχεδιαστούν με θεματικές που αφορούν τον λαϊκό πολιτισμό· και (γ) στις πλατφόρμες και τα ψηφιακά πλαίσια για την ανάπτυξη διδακτικών παρεμβάσεων που έχουν ή μπορούν να χρησιμοποιηθούν για θέματα που αφορούν τον λαϊκό πολιτισμό.

Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζονται οι διαδικτυακές πολυμεσικές εφαρμογές και η συνεισφορά τους στη διδασκαλία. Το κεφάλαιο αυτό εστιάζεται στις πο-

λυμεισικές θεωρίες μάθησης και στον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται οι λεκτικές και οπτικές πληροφορίες (πολυμεισική μάθηση), συνδέοντας τα εργαλεία Τ.Π.Ε. με τις διδακτικές μας προτάσεις (εμπλουτισμένη ψηφιακή και αναλογική διδασκαλία).

Στο τέταρτο κεφάλαιο περιλαμβάνεται το τεχνολογικό πλαίσιο στο οποίο στηρίχθηκε ο διδακτικός σχεδιασμός μέσω των διδακτικών σεναρίων για την υλοποίηση του ερευνητικού πειράματος. Ειδικότερα, διερευνούνται ζητήματα ψηφιακής ανάγνωσης σε σχέση με τον λαϊκό πολιτισμό και την εκπαίδευση, η ταξινόμια των ψηφιακών βιβλίων και οι διαδικασίες ψηφιοποίησης τεκμηρίων του λαϊκού πολιτισμού, ώστε να προετοιμαστεί το περιεχόμενο. Στη συνέχεια αναλύονται οι παράγοντες ανάπτυξης ψηφιακών εκπαιδευτικών εφαρμογών λαϊκού πολιτισμού, ορίζονται τα μαθησιακά αντικείμενα (Learning Object), καταγράφονται οι προδιαγραφές σχεδιασμού μαθησιακών αντικειμένων και καταγράφεται ο παιδαγωγικός σχεδιασμός των μαθησιακών αντικειμένων. Επίσης, προσδιορίζονται τα μαθησιακά αντικείμενα στον χώρο του λαϊκού πολιτισμού και προτείνονται διαδικασίες σχεδίασης ψηφιακών μαθησιακών αντικειμένων για τον λαϊκό πολιτισμό. Τέλος, πραγματοποιείται αναλυτική αναφορά για τα εμπλουτισμένα βιβλία (enrich e-books), αναλύονται οι παράμετροι για τον σχεδιασμό ψηφιακών εμπλουτισμένων βιβλίων με βάση τον λαϊκό πολιτισμό, ενώ προτείνονται τρόποι αξιοποίησης των εμπλουτισμένων ψηφιακών βιβλίων στη διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού.

Στο πέμπτο κεφάλαιο εξετάζονται το ερευνητικό πλαίσιο, δηλαδή η ιδέα της έρευνας, ο σκοπός και οι στόχοι της, τα ερευνητικά ερωτήματα και η σύνδεσή τους με τα αντίστοιχα εργαλεία συλλογής, η διάρθρωση της έρευνας – μεθοδολογία, τα εργαλεία της (ερωτηματολόγια, εκπαιδευτικά σενάρια και έντυπο εκπαιδευτικό υλικό, ψηφιακά εργαλεία), η στάθμιση των εργαλείων, η επιλογή των σχολικών μονάδων, τυπικές διαδικασίες διεξαγωγής της έρευνας, οι κίνδυνοι και η δεοντολογία της έρευνας, η υλοποίηση της έρευνας (σχεδιασμός και προδιαγραφές διδακτικών παρεμβάσεων), τα εκπαιδευτικά σενάρια (αναλογικό - ψηφιακό) και η δημιουργία του εκπαιδευτικού υλικού για την εφαρμογή του εκπαιδευτικού σεναρίου.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας με τη χρήση εργαλείων ποσοτικής έρευνας. Ειδικότερα, στο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της σύγκρισης των δύο τύπων διδασκαλίας με τη χρήση του προ-ελέγχου/μετα-ελέγχου καθώς και των σχετικών φύλλων αξιολόγησης με τη χρήση του στατιστικού πακέτου spss.

Στο έβδομο κεφάλαιο καταγράφονται τα ερευνητικά αποτελέσματα με τη χρήση των εργαλείων της ποιοτικής έρευνας. Ειδικότερα, παρουσιάζονται στοιχεία που προέκυψαν από την τήρηση ημερολογίου σε όλες τις διδακτικές παρεμβάσεις, στοιχεία παρατήρησης, συζήτησης και σχολιασμού με εκπαιδευτικούς και μαθητές/τριες. Επίσης, σχολιάζονται πληροφορίες που προέκυψαν από τα τεχνήματα των παιδιών, από τη συμπλήρωση των φύλλων δραστηριότητας και, τέλος, από τις άλλες διαθεματικές δραστηριότητες (εικαστικά, πληροφορική).

Μετά το έβδομο κεφάλαιο ακολουθούν τα συμπεράσματα και οι προτάσεις που προέκυψαν από την ολοκλήρωση όλων των εργασιών.

Όπως γίνεται προφανές από τα ανωτέρω, η παρούσα έκδοση μέσω της έρευνας επιδιώκει να συμβάλλει στον διεθνή επιστημονικό διάλογο και τον προβληματισμό που έχει αναπτυχθεί σχετικά με τη χρήση των Τ.Π.Ε. στην εκπαιδευτική διαδικασία και ειδικότερα στη σχέση του λαϊκού πολιτισμού με τις πολυμεσικές και διαδικτυακές τεχνολογίες κατά τη δημιουργία μαθησιακών πλαισίων.

Βέβαια, όλη η παραπάνω προσπάθεια δεν θα ήταν δυνατόν να ολοκληρωθεί χωρίς τη σημαντική και καίρια συμβολή της επιβλέπουσας της διδακτορικής μου διατριβής, Αναπληρώτριας Καθηγήτριας του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού Μαρίας Γκασούκα. Νιώθω τυχερός και ευγνώμων για τον νέο δρόμο που μου έδειξε, ώστε να υπηρετήσω την επιστήμη μέσα από το πεδίο της ψηφιακής λογογραφίας.

Ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω και στα υπόλοιπα μέλη της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής μου: στον Καθηγητή του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αιγαίου Σοφό Αλεβίζο (Λοΐζος) και στην Καθηγήτρια του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών Άννα Λυδάκη, η οποία και στάθηκε η αφορμή για την εκπόνηση της διδακτορικής μου διατριβής.

Θα ήταν επίσης παράλειψη να μην ευχαριστήσω τις φιλόλογους Σοφία Ξυνογαλά και Νατάσα Οικονόμου για τη φιλολογική τους επιμέλεια, το τυπογραφείο και το ατελιέ των εκδόσεων Παλμού.

Τέλος ευχαριστώ τα δυο μου παιδιά, Δημήτρη και Γιώργο, που με στήριξαν και ήταν πάντα δίπλα μου. Τους αφιερώνω αυτό το βιβλίο.

Αλέξανδρος Γ. Καπανιάρης
Βόλος 6/6/2017